

V 2.
6421

2

Q. K. 260, 9^a.

Vg
6421

MEMORIA
PHILIPPI MELANCHTHONIS
ANTE DVO SAECVLA MORTVI

EXERCITATIO HISTORICO-CRITICA
FRIDERICI IMMANVELIS SCHVVARZII

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK
HALLE
(SAALE)

TORGAVIAE,
LITERIS RÜDELIANIS.

BIBLIOTHECA
POMIGAVIANA

MEMORIA

PHILIPPI APOSTOLI

ANTE DNO SACRATA SOLI

EXTRACTIO HISTORICO CRITICA

DE VITA ET MORIBUS

PHILIPPI APOSTOLI
EXTRACTIO HISTORICO CRITICA

A. Ω.

§. I.

Decessit ante hos ducentos annos vir tanti ingenii ac studii, quantae apud omnes literis politas et bene moratas gentes famae, apud summos principes et amplissimas respublicas auctoritatis, apud suos vero, a quibus non tam amatus, quam potius aliqua religionis specie cultus est, maiestatis, PHILIPPVS MELANCHTHON, vir omnium saeculorum memoria dignissimus. Hic est ille Germanus, cui tanquam felicissimo literarum restauratori atque interpreti non tam Saxonia, et Germania, quam vniuersa Europa literas pristino nitore suo restitutas, et sacra Christiana a labe superstitionis humanae imprimisque pontificiae repurgata, magnam partem accepta refert. Dignus igitur, cuius memoriam et cineres revereantur omnes, qui et iustum literis, quae eo doctore quasi reuixerunt, et Christianae religioni, puritate ac simplicitate apostolica ornatae, pretium statuunt.

A 2

Tan-

✠ ✠ ✠

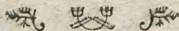
Tantae vero insignis huius viri sunt virtutes, et tanti tamque tristes ex altera parte lapsus, ut difficile sit, medium tenere cursum, nec in eo laudando, ut multis accidit, omnem humanae venerationis modum excedere, nec in eo vituperando omnem humanitatem exuere. Si enim eius inspicias laudatores, nihil PHILIPPO maius, perfectius, atque excellentius esse, magno verborum apparatu, magnaque cum animi vehementia atque ardore, contendi ab illis videris; sin vero nimis rigidos et paulo inhumaniores PHILIPPI censores audias, nihil vilius atque abiectius MELANCHTHONE esse, ab iis summa cum iniuria clamari deprehenderis. Nostris temporibus, cum et Philippistarum nomen et secta, et cum ea nimia ista atque immodica nominis Melanchthoniani veneratio deserit, et odii inimicorum PHILIPPI immanitas refederit, ex vero de tanti viri virtutibus iudicare licet, eumque sine offensione inimicorum laudare, et sine amicorum et sectatorum indignatione, lapsus eius deplorare. Cum igitur memoria obitus et funeris eius saecularis, eaque altera, redeunte hoc vere celebranda sit, nostrum est, Deo, rebus humanis sapientissime prouidenti, gratias persolvere, pro excitato tanto ingenio, et coerui sacro vtilissimo, quod nominis diuini gloriam, et ore, et innumeris fere scriptis, mirifice illustrauit, ingentem doctorum ecclesiae multitudinem e disciplina sua dimisit, scientiae humanae tenebras verbi diuini lumine dispulit, Iesum innumeros fere homines docuit, religionis Christianae capita collegit, et in certum redegit ordinem, tot conciliis et colloquiis interfuit, libros fidei sanctissimae symbolicos composuit, et summos principes et eruditissimos viros habuit admiratores, et quod nihil, cui vires ingenii humani pares sunt, intactum reliquit. Spargendi itaque sunt merito in tanti tamque insignis viri tumulum, per duo saecula diuina prouidentia tutum conseruatum, flores, et

ve-

✻ ✻ ✻

venerandis cineribus Melanchthonianis parentandum.

§ II Notior vero est vita et gloria MELANCHTHONIS, quam quae, post tot aliorum eruditos labores, vterius repeti debent ac enarrari. Dedit nobis, quod in vulgus notum est, amicissimus PHILIPPO et familiarissimus, quem cum eo et eadem studia, et mores iidem arctissime coniunxerant, IOACHIMVS CAMERARIVS, de PHILIPPI MELANCHTHONIS *ortu, totius vitae curriculo et morte, narrationem diligentem et accuratam*, Lipsiae MDLXVI. MDXCII. et MDCXCVI. auctoritate FRIDR. BENED. CARPZOVII. Reliqui vero historiae literariae Melanchthonianae fontes, e quibus narratio de rebus PHILIPPI haurienda est, hi fere sunt. MARTINI MYLII, scholae Gorlicensis Collegae, *Chronologia scriptorum PHILIPPI MELANCHTHONIS*. Gorlicii MDLXXXII. 8. Haud postremum ille inter admiratores PHILIPPI locum obtinet. Idem enim, vt ipse in praefatione ad hunc librum scribit, in animo habuit edere *praefationes PHILIPPI*, quas aliorum scriptis multis praefixerat, et, vt erudito cuidam viro videtur, *ἀνεύθυνος* edidit *testimonia et aliorum de MELANCHTHONE iudicia*, Gorlicii MDLXXX. 4. e quo praefationes PHILIPPI colligendi studio enatus est hic eius scriptorum catalogus. Sed candide profiteretur MYLIVS *integrum hunc non esse, et suis numeris absolutum catalogum omnium scriptorum, quae a PHILIPPO fuerunt confecta*; (et vere quidam libelli in eo desiderantur) *sexcenta esse, de quorum annis dubitet, et de quibus amicorum commonefactiones, studia, operas, vbi hunc catalogum viderint, expectet*. Nec aliter fieri potuit; ipse enim cum vicesimo demum secundo anno post obitum PHILIPPI scriberet, nec ipsi de ordine et numero scriptorum PHILIPPI constaret, in designando cuius scriptorum Philippicorum an-

no fidem habuit auctoritati BVCHOLZERI 1), qui, vt colligeret praefationes PHILIPPI, MYLIO suafor et auctor fuerat, et cuius pater circa initia PHILIPPVM docentem audierat. De eo enim scribit: *Cum ipse etiam multorum bibliothecas ea de casu inspicere necesse haberem, et in multos libellos Philippicos feliciter incidrem, coepi simul paullatim titulos annotare, annotatos digerere, et sub annos postea suos referre. Qua in re rursus praedicare debeo nauatam a BVCHOLZERO operam, indicante mihi plerarumque declamationum, quae in primos tomos, sine ordine et consignatione annorum, fuissent congestae, annos et quasi natales earum.* Caeterum cum variorum PHILIPPI libellorum et orationum, vbi locus tulit, historiam breuiter exponat, interdum aliorum, interdum ipsius PHILIPPI, interdum et suum de diuersis MELANCHTHONIS scriptis iudicium afferat, non negligendus est ille libellus paruae molis, sed proximo a doctissimo labore CAMERARII loco habendus. Iungenda huic est in historia MELANCHTHONIS literata: *Breuis narratio vitae PHILIPPI MELANCHTHONIS conscripta a Professoribus Academiae Wittebergensis.* Witteb. MDLX. vna cum libro, cui titulus est: *Orationes, Epitaphia et scripta, quae edita sunt de morte PHILIPPI MELANCHTHONIS omnia, cum narratione exponente, quo sine vitam in terris suam clausurit, vna cum praecedentium proxime dierum, et totius morbi, quo confectus est, breui descriptione, edita a Professoribus Academiae Vitebergensis, qui omnibus, quae exponuntur, interfuerunt.* Vitebergae MDLXI. Est praeterea in primis hic laudanda *Oratio habita in funere Domini PHILIPPI MELANCHTHONIS, a VITO WINSHEMIO, artis medicae doctore, die vicesima prima Aprilis, quae extat in*

1) Est is GOTTFRIDVS BVCHOLZERS, qui tum erat reipublicae Gorlicensi ab epistolis, et edidit parentis sui ABRAHAMI BVCHOLZERI indicem Chronologicum, Gorlicii 1599. 8.

in tomo V. Declamationum PHILIPPI MELANCHTHONIS 263. pagina editionis Witteberg. MDCLXXII. et in libro Professorum Wittebergenſium poſteriore antea excitato. Addi merentur et aliae orationes eiusdem WINSHEMII, PEVCERI, MAIORIS, CRVCIGERI et aliorum, eodem V. Declamat. tomo comprehenſae, quae plenae ſunt laudibus et hiftoriis Philippicis. Iungendi vltcrius ſunt Scriptorum publice propoſitorum a Gubernatoribus ſtudiorum in Academia Wittenbergenſi tomi I. II. III. et maxime IV. qui complectitur annum MELANCHTHONI fatalem MDLX. et vna cum tomo V. Declamat. pleraque exhibet ſcripta, orationes, programmata, epitaphia, epigrammata in obitum MELANCHTHONIS conſcripta, quae ſingularis ille liber a Profeſſoribus Wittebergenſibus MDLXI. editus, de quo antea dictum eſt, collecta in vnum omnia comprehendit. Non dubito denique ad ſcriptores de rebus MELANCHTHONIS referre *Locorum communium Collectanea* a IOHANNNE MANLIO per multos annos, tum ex lectionibus D. PHILIPPI MELANCHTHONIS, tum ex aliorum doctiſſimorum virorum relationibus excerpta, cum praefatione D. SIMONIS SVLCERI Acad. Baſil. Rectoris Francof. 1566. 8. Quanquam enim multa, quae nullius ſunt momenti, nec eius loci, a MANLIO ſine ratione collecta in iis deprehenduntur, vt, ex parte ſpectata, *inepta corraſſo Dictorum MELANCHTHONIS* 2) Cel. BRVCKERO cum aliis non immerito audiant, quaedam tamen in iis obſervantur non contemnenda, et de MELANCHTHONE ſcitu haud indigna. GEORGII autem FABRICII 3) *Collectanea de religione et ſcriptis MELANCHTHONIS* maximam partem intercidiſſe, non

- 2) *Historiae Criticae Philoſophiae* tom IV. part. I. p. 267. 3) Vid. Cel. BRVCKERVM I. c. p. 266. et Cel. REIMARI *Historiam vitae* I. ALB. FABRICII p. 210. Quod de FABRICII opere, idem de ſum-

non satis dolere possumus. De magni illius VITÆ LYDVGICI SECKENDORFII *Historia Lutheranismi*, non est quod addam; ille enim doctissime MELANCHTHONEM defendit, grauissime de eo iudicauit, et memorabilia multa, vti constat inter omnes, de eo literis consignauit, exius igitur auctoritate vti, et scriptori, et ipsi veritati decori est.

§. III. Habet igitur orbis eruditus et multos et graues auctores historiae Melanchthonianae, quibus fidem, rationibus accurate consideratis, habere queat, nec opus esse videtur, post tot tantorum virorum praeclaros labores, nouam historiam vitae magni illius viri condere. Verum cum multa de eo scitu atque obseruatu longe dignissima sparsim apud plures legantur; pluresque inuenti fuerint, qui partim mendacia de PHILIPPO nostro, cui innumera fere et ornamenta et beneficia debet coetus protestantium, turpiter effinxerunt, de eiusque fama nimium detraxerunt, partim vero laudes et venerationem PHILIPPI, vltra conditionem humanam, extulerunt; cum denique de variis controuersis, et viuo MELANCHTHONE, et post obitum eius, magno et vehementissimo cum animorum ardore agitatatis, quaedam dicenda esse videntur: varia deligam argumenta historiae Melanchthonianae maximam partem literatae, et tam de virtutibus et laude, quam de iis, in quibus humani quid passus est bonus MELANCHTHON, paucis disseram. Primum est, quod attentionem et studium, siue potius admirationem nostram requirit, decus literarum in MELANCHTHONE tantum, quan-

summi Theologi V. E. LOESCHERI labore querendum est, qui promisit *Lexicon elegantioris literaturae*, in eoque *Melanchthoniana* et *Daumiana* se additurum. Conf. B. G. STRVVI *Introductionem in notitiam rei literariae*, edit. I. C. COLERI 1729. p.

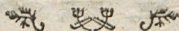
729.

quantum in paucis mortalium. Maximam vero in eo laudem sibi vindicant artes, quae ad humanitatem pertinent, de quibus equidem pronuciare non audeo, attulerintne illae PHILIPPO MELANCHTHONI plus gloriae, lucis, et publicae laudis, an vero MELANCHTHON ipsis literis, quae ab humanitate nomen habent, maiori et decori fuerit, et ornamento. Si enim cogito, quam tristem situm tum temporis duxerint magnificae illae artes, quam graue et arduum fuerit, eas, horrida temporum istorum barbarie, humana ciuitate pulsas, in eandem reuocare, atque efficere, vt tot, quot habebant ignorantes atque ofores, nanciscerentur amatores et cultores; si mecum perpendo, quot et quam ardua ac difficillima impedimenta praestantissimo viro superanda fuerint, in proferendis illarum literarum finibus ac terminis, non satis mirari queo felicitatem summi huius ingenii in excitandis illis studiis. Desituebatur tum orbis eruditus, partim comoda et facili linguae Graecae institutione, partim vero Graecorum auctorum exemplaribus. MELANCHTHON igitur cum summo huius literarum generis amore captus esset, et ingenti desiderio eas quoque alios docendi flagraret, partim edidit *Grammaticam Graecam*, iuuenis septendecim annorum, anno a nato Christo MDXIII. de quo conatu ipse scripsit PHILIPPVS: *conscriptissimus eam et pueri fere, et pueris*, 1) partim vero exemplaria Graecorum scriptorum imprimi curauit; tanta enim erat eorum penuria, vt studiosi pensum in collegio explicandum antea ex libro PHILIPPI describere debuerint, quo factum est, vt MELANCHTHON initio, per aliquod temporis spatium, tantum quatuor numerauerit auditores in collegio Graeco. Quid quod studiosa iuuentus ipsis N. T. codicibus caruit, vt, MELANCHTHONIS cura, euangelia vel epistolae, in

B

quas

1) MYLIVS Chronol. Scriptor. Melanchth. A . 4

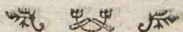
quas praelectiones instituere voluit, separatim essent edendae, quo auditoribus Graeci exemplaris copia esset. 2) Tanta erat Graecarum literarum penuria, quae indefesso PHILIPPI studio amplissimis auctae sunt diuitiis. Secundum ab hoc literarum genere locum procul dubio Philosophia, et Rhetorica e Graecis fontibus hausta obtinet. His quasi duobus luminibus totum literatum orbem ipsasque literas mirifice illustrauit, ignorantiam et barbariem saeculi de gradu deiecit, omnibus scientiis nouam formam induit, quae antea in literis et inepta eas docendi methodo, aspera, horrida atque inculta erant, plana et facilia reddidit omnia; et cum non tricis, et spinosis inanibusque quaestionibus, multoque abstrusioribus scholasticorum responsionibus, sed simplici veritate, amabili illa perspicuitate, 3) et sermonis, idearum et propositionum facilitate delectaretur, mirum non est, artes omnes hac illa mirifica PHILIPPI arte excitatas, ab omnibus, quibus sana mens erat, certatim expetitas, tantoque cum plausu exceptas esse. 4) Eo autem auctore Philosophiam Aristotelicam ad summum dignitatis fastigium elatam, totiue Europae commendatam fuisse, copiose demonstrauit Cel. BRVCKERVS. 5) Immortale denique ornamentum literae ceperunt e methodo PHILIPPI docendi eximia. Methodus docendi quid esset, tum plane oblitum esse orbem literatum, videri poterat. Dederat quidem huius doctrinae sanas et praeclaras regulas ERASMVVS ROTERODAM-

- 2) Factum hoc esse adhuc anno, post coeptam sacrorum repurgationem, quaito 1521. constat ex MYLIO l. c. ad annum 1521. 3) Haec in MELANCHTHONE summa fuit, et natium quoddam decus, quod omnia eius scripta ornat, excepto articulo de sacra coena, in quo PHILIPPVS, maxime post obitum LVTHERI, noluit esse perspicuus, et inuita, opinor, et reluctante natura sua, obscure scripsit et ambigue. 4) Vid. BRVCKERVS I, c. p. 270. 5) l. c. p. 240. sequ.

DAMVS in libro, quem inscripsit: *Ratio, seu methodus compendio perueniendi ad veram Theologiam, Basileae MDXX.* et in alio libello, cui titulus est: *Paraclesis, id est, adhortatio ad saluberrimum Christianae Philosophiae studium, ut videlicet euangelicis ac apostolicis literis legendis si non sola, saltem prima cura tribuatur. Basileae MDXX.* Verum hae regulae partim tantum ad Theologiam accommodatae, partim vero patrum et scholasticorum methodo oppositae sunt, et Melanchthonium ingenium requirebant, ut exercerentur. Huic igitur insigni, et ad summa quaeuis nato ingenio soli relicta videbatur gloria, e disciplinis omnibus in certum et aptum ordinem reductis reportanda. Recte itaque hoc, in Epitaphio MELANCHTHONIS illi praecipuae laudi ducitur, *quod omnem doctrinam quasi vagam ac dissipatam collegerit, et ad certam rationem reuocauerit.* Quam sententiam MELANCHTHONI perhonorificam suo suffragio iuuuit et confirmauit VITVS WINSHEMIVS, qui LVTHERVM hoc in eo maxime admiratum fuisse, scribit; 6) LVTHERVS, inquit, *hoc etiam in eo animaduertit, quod PHILIPPVS dissoluta in suum ordinem contrahere, confusa recte distribuere, incertis locum et quasi ius suum restituere, ambiguis proprietatem, obscuris definiendo et explicando lucem praebere possset, et breuiter, quod ipse singulare et rarum quoddam organum esset, per quod Deus aliquid mirandum esset effecturus.* Et paucis quibusdam interiectis, 7) VITVS de suo addit: *Denique, quantum in omnibus his disciplinis caliginis et tenebrarum fuit, antequam ipse his lucem praebuit? Consumebatur tota vita in sola Dialectica Aristotelis discenda, neque ad eam vita quantumvis longa sufficiebat, de caeteris ut breuitatis causa iam taceam.* Haec autem laboriosissima et fidelissima apicula peruolauit per uniuersos doctrinarum campos, atque inde

B 2

6) in Oratione Funebri Declamat. tom. V. p. 273. 7) p. 277.

*variis scriptorum fasciculis lectissimum et dulcissimum succum
nobis in fauos congescit, iuxta veteris poetae sententiam:*

*Floriferis vt apes in saltibus omnia libant:
Omnia nos itidem depascimus aurea dicta,
Aurea perpetua semper dignissima vita.*

Semper ego miror hanc diuinam ingenii Melanchthoniani dotem, quam ei concessit summi Numinis prouidentia eo tempore, quo coetus credentium ea carere non potuit. Confusa, distracta et misere dilacerata erant, ignorantia barbarorum saeculorum, Christianae religionis capita; reddenda erat ratio fidei sanctissimae Imperatori et Imperio, colligenda igitur erant et contrahenda, atque in commodum aptissimumque ordinem redigenda verae doctrinae capita, vt cuius legenti audientique statim quid credatur a nostris, quidue reiiciatur, appareret, cui rei arduae atque difficili, quae summi erat momenti, perficiendae solum MELANCHTHONIS ingenium sufficiebat. Praeparauit mirabilis Dei sapientia animum PHILIPPI ad tantum opus suscipiendum consilio, de conscribendis *Locis communibus*, capto, vt his edendis quasi vires ingenii experiretur, quo aptior fieret, post nouem annorum spatium; editi enim sunt Loci communes MDXXI. ad opus longe maioris momenti perficiendum, *Augustanam* nimirum *Confessionem* exhibendam. Requirebatur in hoc libello, in quo tam exiguae molis mirum est totum Theologiae Christianae complexum comprehendi, breuitas, ordo, perspicuitas, veritas; quae igitur LVTHERVS in XVII. articulis Torgauiensibus comprehenderat, ea PHILIPPO mittebantur, a quo retexta et in formam redacta sunt breuitate mirabili; non enim nisi necessaria proponi poterant ac debebant, ex

le-

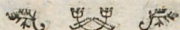
lege Imperatoris, de qua ipse MELANCHTHON 8) scribit: *Neque enim Caesari vacat audire prolixas disputationes; ego tamen ea dixi, quae arbitrabar maxime vel prodesse, vel docere.* Hoc consilio OMNES fere articulos fidei complexus sum, quia ECCIVS edidit διαβολικώτατας διαβολάς, contra nos. *Aduersus has volui remedium opponere.* Iure igitur meritoque et hoc ad miracula Augustanae Confessionis, quae SAVBERTVS exposuit, referendum est, tam exiguum libellum, tamque insigni breuitate commendabilem, omnes Christianae doctrinae articulos, breuitate, perspicuitate, ordine, et grauitate, quam vix imitari possumus, expositos, atque errores secus sentientium non impugnatos, sed refutatos comprehendere, vt vere de eo dici queat, neque quid desit in eo, neque quid redundet, inueniri posse, breuibus: est liber tum copia, tum breuitate mirabilis, qualem omnia retro saecula, omniaque concilia non viderunt. At hunc, post Deum, maximam partem debemus mirificae arti MELANCHTHONIS methodicae, quae omnes, si temporum illorum rationem spectes, in admirationem sui rapit. Nec passus est doctissimus vir hanc artem apud se latere, sed omni, quo fieri poterat, studio elaborauit, vt alii eandem discerent. Commendauit enim, et dilucide exposuit eam variis iisque elegantissimis orationibus, *de studiis Theologicis, de dignitate studiorum Theologicorum, de corrigendis studiis literarum, de ordine et methodo discendi, de studio linguarum, de concordia et communicatione studiorum atque operarum, de miseriis paedagogorum,* (quae, nescio quo infelici fato, in indice exhibetur, sub hoc titulo: *Oratio de miseriis podagricorum* 9) *de studiis linguae Graecae,* et duae orationes *de studio linguae Ebraeae.* 10) Non

B 3

mi-

8) Vide IAC. GODFRIEDI solidam ac veram Conf. Aug. histor. p. 136.

9) Haec omnes extant Declamat. tom. I. 10) quae extant tom. IV.

minor est laus, quam attulit PHILIPPO nostro diuina illa prudentiae et felicitatis humanae magistra, Historia, lux illa mundi, quam spissis tenebris inuolutam offendit, eamque miranda arte et studio correxit. Tanta vero fuit illustris huius viri cognitio Historiae, vt opera historica ab aliis elaborata, cum vitiiis innumeris scaterent, statim emendaret, emendata vero, et paene transformata prelo commiserit, praenotatis auctorum, quos antea habuerunt, nominibus, quod de NAVCLERI II) historia constat, et CARIONIS Chronico. Partis vero historiae literatae, biographicae nimirum, restaurator fuit; id enim quatuor priores tomi Declamationum MELANCHTHONIS loquuntur. Si denique eruditionem PHILIPPI cum aliorum clarissimorum virorum doctrina contenderis; qua in re superauerit alios, in qua vero ab aliis superatus sit, facile intelliges. Superauit vero LVTHERVUM Theologia vulgo sic dicta patristica, quam LVTHERVS non magni facere solebat, et literis humanioribus, quibus tamen ipse ab ERASMO ROTERODAMO superatus est. In reliquis omnibus longe maior fuit LVTHERVS, ipso teste ac iudice PHILIPPO, qui non dubitauit, LVTHERVM esse omnia in omnibus, pronuciare. 12) Quantum autem literis humanioribus IOHANNEM CAPTIONEM superauit, tantum linguae Ebraeae scientia noster superatus est ab illo. MATTHIAS denique FLACIVS historiae ecclesiasticae cognitione, et hermeneutica sacra, multis parasangis PHILIPPVM antecedebat. Reliquorum omnium, qui tum vixerunt, neminem PHILIPPO parem, multo minus vlla in re maiorem fuisse iudico.

§. IV. Quibus consideratis, mirum quidem videri non potest,

II) WINSHEMIVS in Oratione Funebr. l. c. p. 270 adde CASP. PEUCE-RI praefationem in lectionem Chronicorum l. c. p. 319. 320. 12) MATHESISVS in Conc. XVI. p. 203.

test, MELANCHTHONEM accepisse splendidum illud *praeceptoris Germaniae* nomen; veruntamen definiendum esse videtur, quibus imprimis rebus et disciplinis expositis ita dici meruerit. Primum est, quod effecit, vt praeceptor Germaniae salutaretur, perspicua illa ac facilis docendi methodus, cuius admiratione omnes et docentes et discentes ea aetate trahebantur, cum nihil tale antea neque audiuisent, neque vidissent. Omnes igitur disciplinae ad regulas et modum PHILIPPI MELANCHTHONIS et tradebantur, et discebantur, nec cedere dignum esse credebatur, quod ab eo abhorrebat. Quae methodo iucunda et facili illectos esse et delectatos innumeros viros, qui ad audiendum tantum virum confluebant, mirum videri nemini potest. At hi omnes viri, e schola LUTHERI et MELANCHTHONIS egressi, summis in ecclesia et schola, vel ob id ipsum, quod auditores illorum doctorum essent, muneribus admoti sunt, et doctrinam ab utroque acceptam discipulis suis proposuerunt. 1) Repetenda praeterea huius nominis celebritas et origo videtur ex libellis, Enchiridiis, siue Compendiis PHILIPPI, quae de omnibus fere disci-

- 1) MATHESISVS in Conc. XVI. p. 203. b. *Darnach siengen an zu lesen, desmals M. CASPAR CREVZIGER, M. VEIT WINSHEIM, die Eltern, ERASMVS REINHOLD, M. BYRCARDVS Wimarientis, M. AMMERBACH, M. IACOBVS MILICH, welche alle dem Herrn PHILIPPO nachgezogen, und unter ihm studirt hatten. Er GEORG MAIOR von Nürnberg, Herr VICTORIN STRIGEL, DAVID CHYTREVVS, PAVLVS EBERVS von Kitzing, hab ich kennt als gehorsame und dankbare Discipel des alten Elie und Eliser, wie denn, Gott Lob, die besten Kirchen und Schulen im Reich mit Wittenbergischer Scholarn und Magistern bestellt seyn -- die ob der Lehre treulich halten, wie sie dieselb vom Herrn Doctor und Herrn MELANCHTHONE geboert und gelernt haben. Adde BRVCKERVM l. c. p. 241.*

plinis ac necessariis scientiis edidit, in quibus res accurata, facillima, et plana methodo exposuit, et quae ideo incredibili omnium cum plausu excepta, et ad lectiones in Academia et scholis publicas adhibita sunt. Ea potissimum sunt Compendia Dialectices, Rhetorices, Ethices, Physices, Grammatices, 2) nec non Loci Theologici, et Examen ordinandorum, omnium, qui literis tum operam dabant, manibus versata ac trita. Quae enim in aliis id genus libellis tam obscure proposita erant, ut, praeter verba, a legente intelligeretur nihil, in MELANCHTHONIS libris plane et perspicue tradita exhibebantur, et his libellis lumen quasi in alios libros de iisdem rebus conscriptos inferebatur. Auctor est MATHE-SIVS, l. c. candidè professum esse virum eruditum Academiae Viennensis, omnes Professores illius Academiae ignorasse, quid sit medius terminus in syllogismo, donec id ex Dialectica MELANCHTHONIS didicissent. Nec a vero me aberrare existimo, si contendam, MELANCHTHONEM eam quoque ob causam Germaniae praeceptorem dictum esse, quod omnes disciplinas et artes ad utilitatem generis humani et reipublicae traduxit, easque scientias omnes non scholae, sed vitae discendas, et ad vitae communem usum adhibendas esse vidit, et

2) WINSHEMIVS in Orat. Funebri l. c. p. 277. *Nisi utramque confessionem PHILIPPI et Locos communes haberent, quoniam corpus integrum, aut quam summam huius doctrinae essent habituri? Non iam dicam de illius utilissimis scriptis, in aliis disciplinis. Quod compendium Dialectices, quod Rhetorices, quod doctrinae moralis, quod denique Physices, aut doctrinae de anima commodius, luculentius, aut exactius habemus, quam ea, quae ipse nobis reliquit? MATHE-SIVS in Conc. XVII. p. 69. Wie desmats eben des zheuern und grossen Grammatici Grammaticken, fast alle Schulen in Deutschland die Kinder decliniren und coniugiren lehrte.*

et vere adhibuit. Denique ex reuerentia auditorum PHILIPPI, qua ducti non solum res ab eo propositas, sed etiam verba ab eo usurpata mutare religioni sibi ducebant, rependa videtur origo huius nominis. Eorum enim scholas sola vox MELANCHTHONIS personabat, quod exemplum VALENTINI FRIDLANDI TROCEDOREFII instauratoris et Rectoris scholae Goldpergensis satis superque confirmat, *qui tanta cura, ac tam religiose vestigia PHILIPPI consecretabatur, ut non sententias tantum ab illo traditas, sed et verba retinere studeret, atque usurpare in docendo, ad extremam senectam usque. Imo piculum se commissurum putabat, si a praescripta norma, vel latum unguem discederet.* 3) Hic igitur vere, ut multi alii cum eo, iuravit in verba magistri. Postremo impensus amor Academiae Wittebergensis in MELANCHTHONEM hoc nomen ei confirmavit. Omnes enim eius Academiae Professores, qui cum eo, et multis lustris post eum vixerunt, publica Academiae voce eum nomine *Domini praeceptoris* salutarunt, quod viuo adhuc LVTHERO factum est 4).

§. V. De aestimatoribus vero ingenii atque eruditionis Melanchthonianae ideo dicendum esse viderur, quod multi nimio amore ac studio MELANCHTHONIS ducti, multi vero im-

C

ma-

- 3) Oratio BALTHASARI RHAVV de vita et gubernatione scholastica TROCEDOREFII, Declamat. PHILIPPI MELANCHTH. tom. V. p. 824. Idem de schola Gorlicensi MYLIVS in praefatione Chronol. script. MELANCHTH. ad IAC. MONAVVM perhibet: *Me ac scholam nostram, quae a multis hoc tempore Philippica solet vocari, amare pergit.* Scis TROCEDOREFIYM hac vna re praecae caeteris scholam Goldpergensem celebrem fecisse, quod unice operam dedit, ut in ea voces sonarent Melanchthonianae - - - *Arripimus igitur omen amicorum, et optamus, ut nunc etiam schola nostra sit Philippica.*
- 4) Scriptorum publ. Witteb. tom. I. p. 16. ad annum 1540.

mani odio eius agitati, de eo iudicia tulerunt 1). Multi tamen sunt, qui grauiter, docte et moderate de eo iudicarunt. Cum PHILIPPVS Tubinga Wirtebergam iuuenis adhuc MDXVIII. discederet, GEORGIVS SIMLERVS, quo praeceptore quondam fidelissimo vsus erat, *deplorandum esse toti ciuitati eius abitum*, dixit, et subiecit: *Quotquot ibi essent docti homines, non esse tam doctos, vt intelligerent, quanta esset doctrina eius, qui inde evocatus discederet* 2). Non aliter certe neque praeclarius de HOMERO quondam iudicauit FABIVS, 3) *magni esse viri, virtutes eius, non aemulatione, quod fieri non possit, sed intellectu sequi*. Duplex ERASMI ROTERODAMI de nostro iudicium extat, alterum a IACOBO MILICHIO, alterum vero ab ABRAHAMO BVCHOLZERO prolatum. Ille cum *cenfuras referret, quas ERASMVS in efflorescentia sub id tempus ingenia Germaniae suo more, et pro ea, qua valuit auctoritate, liberius agere consueuerat, aiebat, illum de PHILIPPO adolescente adfirmasse: Quod, in quamcunque artem neruos ingenii intensus esset, in ea omnes summos artifices esset superaturus*: 4) Hic vero in indice chronologico scribit: ERASMVS ei, praeter insignem eruditionem et raram eloquentiam, tribuit gratiam quandam fatalem, quam ingenio, ^{suo aiebat} vt cum esset omnibus candidis gratissimus, ne apud hostes quidem haberet quemquam, cui esset admodum exosus 5). Eadem fere sententia est IOHANNIS STVRMII, de fatali PHILIPPI gratia, quam his exposuit verbis: *Caesarem CAROLVM maxime alienauerat Colonienfis reformatio, cuius inuidiam PHILIPPVS MELANCHTHON declinare poruit*, BV-

CE-

- 1) CAMERARIUS aduersus calumniam manifestam, illius inprimis, qui MELANCHTHOMEM veteratorem dixerat, eum docte et grauitate defendit in *VITA MELANCHTH.* p. 391. 2) MYLIUS l. c. p. 6. 3) *Instit. Orator.* lib. X c. 1. 4) EVSEBII MENDI orat. *de vita IACOBI MILICHI Declamat.* tom. V. p. 586. 5) p. 656.

CERVS non potuit: usque adeo fortuna hominum multa secum ad gratiam et ad odium adfert 6). Quam egregie magnus ille et felicissimus ingeniorum aestimator LVTHERVS de PHILIPPO senserit, cum aliunde satis superque constet, non prolixè exponam; sufficiat hoc vnum obseruasse, MELANCHTHONEM a LVTHERO tam impense amatum esse, vt de eo, cum morbo grauissimo Vinariae oppressus esset, cum gemitu et lacrymis exclamaret: *heu quam preciosum et ecclesiae vtile organum diuinum, quam misere nobis est affectum, et paene interiiit; vt PHILIPPVS ardente LVTHERI precatione quasi e media morte reuocatus crederetur* 7). Nec LVTHERVS ipse infitiabatur, se tum MELANCHTHONEM e mortuis in vitam reuocasse, cuius rei testis grauissimus HIERONYMVS WELLERVS est: LVTHERVS precibus suis multa mala imminetia auertit, et D. FRIDERICO MYCONIO *Œdipi* consumpto precatione suam vitam prorogauit, praeter omnem spem et opinionem. Memoria teneo, illum aliquando dicere, se nunquam induxisse animum a Deo petere donum excitandi mortuos, et familia faciendi miracula, nec dubitare se, quin hoc a Deo potuisset impetrare, sed noluisse, contentum se esse dono prophetiae, quo ornatus esset a Domino multo cumulatius, quam ausus fuisset optare, nedum ab ipso petere; et addere, se duos mortuos excitauisse, quorum alter fuit D. PHILIPPVS MELANCHTHON, altera pia quaedam matrona. Haec cum ex ipsius ore auduerim, non veritus sum hoc aspergere 8). Quid? quod LVTHERVS MELANCHTHONEM se maiorem esse profiteri non erubuit; cum enim hic in colloquio Ratisponensi Eccio axioma illud ve-

C 2

rif

6) in epistola ad FRANCISCVM WALNIGHAMVM, praefixa MARTINI BVCERI scriptis Anglicanis editis Basileae MDLXXVII. 7) Declamat. tom. V. p. 284. 8) in libello D. HIERONYMI WELLERI, antea nunquam edito, collecto a MICHAELE HEMPELIO, 1581. p. 49.

rissimum obieciſſet: Nihil habet rationem ſacramenti extra
 vſum a Chriſto inſtitutum, LVTHERVVS exclamavit: *Macte vir-
 tute et pietate, mi PHILIPPE, tibi debetur gratia, qui pontifi-
 ciis potuiſti ſacramentum adimere, quod ego nunquam tenta-
 re, vel aggredi fui auſus* 9). VICTORINVS STRIGELIVS ita de
 eo iudicat: PHILIPPO MELANCHTHONI *haec tria conciliarunt
 non modo Germaniam, ſed orbem uniuerſum: Integritas vi-
 tae, ſanctitas praecceptionum, et eloquentia* 10). Lepidum eſt,
 quod TAUBMANNVS de eo tulit iudicium: *Heu quantum multo-
 rum lolio ſterileſceret aruum, ni vitula ſolerte MELANCHTHONIS
 araffent* 11). MATHESIUS eum appellat Eliſaeum magni Pro-
 phetae Eliae, LVTHERI ſocium, et oleam ſecundam ex Sa-
 char. IV, 14. 12). Venio ad exteros, qui de MELANCHTHONE
 dextre iudicarunt, e quibus IVLII CAESARIS SCALIGERI de no-
 ſtro iudicium doctiſſimus quiſque magni fecerit. Ita vero il-
 le: *Illi ingenium magnum, atque ad omnia comparatum in-
 telligimus ex iis poematis, quibus ſolis lunaeque defectus cecinit.
 Nam et eadem varie deſcribit tempora, luculentis verſibus, et
 eodem nitore praefaga ſtatuit* 13). THVANO et GROTIIO, ob
 pacis amorem, et quietis ſtudium, magni aeſtimatur 14).
 BOISSARDO audit *Phoenix Germaniae, et alter Eliſaeus, mo-
 deſtiae exemplo non modo caeteris, verum etiam ſe ipſo ſu-
 perior, ſaeculi ſui ſingulare ornamentum, et Germaniae de-
 cus perpetuum; qui et iconi PHILIPPI verſus ſubiicit:*

*Corpore paruus erat, ſed maximus arte PHILIPPVS,
 quam bene Germanus ſic Philomela fuit!* 15)

Quae

- 9) MYLIUS l. c. p. 57. 58. 10) in praefatione in Chronicon PHILIPPI. 11) Sched. ſacr. lib. II. p. 146. 12) in Conc. XVI. p. 203. 13) libro I. Poetices cap. III. p. 798. 14) vide TOBIAM MAGIRI Eponymologicum criticum p. 581. 582. 15) in Iconibus virorum illuſtrium part. III. p. 45.

Quae fere eadem laus MELANCHTHONIS celebratur in disticho,
quod legitur sub imagine huius in Iconibus NICOLAI REVSNERI:

*Paruus eram: nec me tamen ingens cepit hic orbis;
fama mei complet nominis omne latus. 16)*

THEODORI VERO BEZAE eloquium de nostro conscriptum dignum est, quod ab omnibus PHILIPPI admiratoribus magni aestimetur; est vero his verbis conceptum: *Quis te vero, PHILIPPE MELANCHTHON, MARTINO LVTHERO diuinitus succenturiatum, pro dignitate celebrauerit, singulare nostri saeculi ornamentum: utpote summam et eruditionis in omni disciplinarum genere, et tum in dicendo ac scribendo perspicuitatis, tum in docendo candoris laudem, omnium eruditiorum consensu, consecutum? Pietate, vitae innocentia, ac imprimis incomparabilis modestiae exemplo, non modo caeteris, verum etiam te ipso superiorem? Quem denique odit nemo, nisi omnium odio dignissimus. Scilicet hoc tuis laudibus vnum deerat, ut ingrati discipuli nonnulli, qui te viuum paene adorarunt, mortuum incesserent: admirabili certe Dei prouidentia, ne quos ipsi sibi committi sunt deturimos errores, ex te, communi, quamdiu vixisti, omnium fere gentium doctore, didicisse viderentur. At nos contra, vel ipsa crepante inuidia, venerandam memoriam tuam sic inuenerit celebrasse:*

Et tu igitur tandem tumuli sub mole repostus,

Die o PHILIPPE, nunc iaces,

Et quam inuidisti viuus tibi tute quietem,

cunctis quietem dum paras,

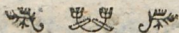
Ipsa tibi cura et sancti peperere labores,

Carum o bonis cunctis caput.

C 3

At

16) p. 110.

*At tu funde rosas, funde isti lilia tellus,
 ut lilia inter et rosas,
 Quo nihil candidius fuit, et nil suavius unquam,
 recubet MELANCHTHON molliter.
 Et grauis huic ut sis caueas, iuuenisue senexue,
 Qui nemini vixit grauis.*

Caute vero legendum esse hoc elogium monui, ob memoratum in eo odium discipulorum, et mentionem errorum, ut dicit, ab iis sparforum. Fuit enim hoc exteris, inprimis iis, qui a CALVINI partibus steterunt, solemne, doctores *γνηστος* Lutheranos, qui sententias PHILIPPI suspectas et inprimis mutationem, ab eo in doctrina de sacra coena in gratiam Caluinianorum susceptam, calculo suo probare nec volebant nec poterant, ingrati in praeceptorem animi postulare. Idem enim fecit THVANVS, qui de eo scribit: *humanitatem exterorum et diuersa sentientium, suorum vero, eandem doctrinam profitentium, acerbiter expertus et reprehensionem, ob rixarum et contentionum fugam* 17). Et haec ipsa fuit querela MELANCHTHONIS, quam saepe repetere solitus est, ex fabula de aquila, quae cum sagitta confixa esset, dicebat: *agnoscimus pennas nostras in vulneribus nostris* 18). Inde quoque duo de MELANCHTHONE enata sunt prouerbia, alterum: *Musa MELANCHTHONIS genuit discipulos, et filii deuorarunt matrem* 19), alterum vero: *PHILIPPVS MELANCHTHON donec vixit, fuit in purgatorio; post mortem dicitur esse in inferno; in vita autem venturi saeculi erit cum Deo in aeterna beatitudine* 20). Summo denique honori maximaeque laudi du-

17) lib. XXVI. 18) BVCHOLZERVS l. c. p. 657. Declamar. tom. V. p. 311. CAMERARIVS l. c. p. 385. sequi 19.) BVCHOLZERVS l. c. p. 657. 20) MAGIRVS l. c. p. 582. BVCHOLZERVS l. c. p. 652.

cendum est PHILIPPO sententia Imperatoris FERDINANDI, quam audita eius morte protulit: *Huius viri consilia semper fuerunt moderata* 21). Ultra fortem vero humanae conditionis, eruditionem et nomen MELANCHTHONIS haud pauci extulerunt; ego duo saltem afferam immoderata de eo encomia. Nequaquam certe omni ex parte probari potest iudicium HIERONYMI WELLERI de eo prolatum: *De D. PHILIPPO MELANCHTHONE superuacaneum esse duco quidquam hic annotare, cum sua eruditissima scripta satis eum celebrent. Equidem ita de hoc viro iudico, nullum unquam fuisse, exceptis sanctis Patriarchis, doctiorem hominem D. PHILIPPO, nec posthac unquam futurum. Solus enim $\omega\rho\lambda\omicron\sigma\tau\alpha\iota\delta\epsilon\lambda\omega$ absoluit* 22). Cui iungo eigramma quoddam honori MELANCHTHONIS et CAMERARIUM datum, quod in alios eruditos omnes iniurium videri poterat:

*Lumina bina Deus dederat Saxonidos orae,
MELANCHTHONEM et CAMERARIUM,*

*Lumina quae postquam clauserunt, lumine cassa
nunc prorsus est Saxoniam.*

*Et coecus coeco dux est, et uterque labante
vestigio in fessum ruunt.*

Quis haec aequa mente ferre possit? Quis haec a moderato, veritatis studioso, et a partium studio alieno profecta esse crederet animo?

§. VI. Quemadmodum de MELANCHTHONE multa eaque diuersissima extant iudicia: ita de libris eiusdem a diuersis diuersè iudicatum, et aliquando decretum factum esse dicitur,

21) idem l. c. p. 656. 22) in libello antea excitato p. 52. *aucto-*

auctoritatem scriptis PHILIPPI eam, quam habuissent, adimendam esse. Plurimi tamen eruditorum in libros PHILIPPI summis laudibus ornandos consensisse videntur. Exemplo certe suo reliquos eruditos inuitasse videtur LYTHERVS, vt de libris MELANCHTHONIS optima sentirent. Ille enim inprimis *Locos communes PHILIPPI omnibus sententiariis, et scholasticis scriptis antefereudos esse; 1) et plus solidae doctrinae vnico libro isto comprehendendi, quam in vlllo libro, inde vsque ab Apostolorum tempore scripto, contineatur, 2) eosque canone dignos esse, iudicauit.* Poterant haec ferri, etsi postrema pars iudicii paulo durior videtur, sed MELANCHTHONEM ipsum scripta sua magnis laudibus extollentem, aliquid humani passum esse, fateamur necesse est. Ipse vero in epistola ad REIFENSTEINIVM de dialecticis ac rhetoricis suis libris, eximie sentit: *Spero, si qua est futura posteritas, hos dialecticos ac rhetoricos libellos in manibus hominum futuros esse. Nam ego non desinam eas expolire, qui qualescunque sunt, aequant omnium in hoc genere scripta aliorum, quod simplici animo dico, et apud amicum. Nam alioqui nolim de laudibus aliorum detrabere quicquam 3).* De physicis vero in epistola ad BORDINGVM: *scribimus iam QUORVM, quae non solum illas usitatas scholarum praeceptiunculas contineat, sed sit referta eruditissimis disputationibus sumtis cum ex GALENO, tum ex aliis literis, quae ad multas vitae partes prosunt, et bene institutis ingenis pariunt voluptates suauissimas 4).* Quantum ipse libris suis tribuerit, vel inde apparet, quod ille cum suis FLACIO vehementer iratus est, quod AVSVS SIT dialecticam scriberes. Ita enim legitur apud RATZENBERGERVM in historia arcana: *Wenn man zu derselben Zeit eine gründliche Ursache*

1) Declamat. tom. V. p. 277. 2) CHEMNITIVS ad Locos communes tom. I. p. 29. 3) MYLIVS l. c. p. 23. 4) idem l. c. p. 41.

*che wollte: Quidnam Illyricus peccasset? Konten sie allesamt
 darzumal keine andere Antwort geben: est ingratus erga prae-
 ceptorem, et turbat tranquillitatem Academiae, et ecclesiarum
 nostrarum; item: er hat eine neue Dialecticam schreiben wol-
 len, als wäre des Domini Praeceptoris Dialectica den Studiu-
 sis nicht gut genug. Exteros quoque libris PHILIPPI opti-
 me cupuisse, usque interdum nimias laudes tribuisse, auctor
 est MATHESIVS: Im Welschland hat man neulich des Herrn PHI-
 LIPPI Dialectica gedruckt, wiewol man sein Exempel soll gar
 aussen gelassen haben, für welche gute Exempel ein junger Münch
 zu Venedig unserm Gott, und einem deutschen Medico von Her-
 zen mit diesen Worten gedanckt: Wens obn dis Buch were,
 so wist ich armen nicht, wie ich sollte selig werden; Ach mein
 Gott, bescher mir der Bücher mehr. Wie denn eben an dem
 Ort unsers Doctors Vatter unser in welsche Sprach gebracht.
 Als solches der Ordinarius one Namen gesehen; Gefegnet, sprach
 er, ist, der dis Vatter unser ausgelegt, und der es drucken
 und lesen wird 5). Quanto omnium cum plausu Loci com-
 munes PHILIPPI, in Italicum sermonem vna cum nomine ME-
 LANCHTHONIS translati, excepti fuerint, cum satis superque no-
 tum sit, non exponam. Hoc tamen silentio praetereundum
 non esse duxi, ALPHONSVM Hispanum, qui integrum librum
 opposuit his Locis, et inuectiuas illas inscripsit Philippicas,
 dixisse, PHILIPPVM idem esse LVTHERO, quod TORQVATVS apud
 CICERONEM EPICVRO. Quia eius dogmata propriis et accommo-
 datis verbis illustret, et methodica explicatione faciat ita per-
 spicua ac firma, vt plus noceat regno pontificio, quam reliqua
 omnia Lutheranorum scripta 6). Quam praeclare vero de
 Ethicis Galli iudicauerint, IOHANNES FERINARIVS docet: Au-
 dio ex nostris hominibus, qui in Gallia didicerunt doctrinam
 Iuris-
 5) l. c. in Conc. VII. p. 69. 6) CHEMNITIVS l. c. p. 29.*

Iuris consultorum, FRANCISCVM DVARENVM, *Iuris consultum clarissimum*, saepe solitum dicere, nullum hactenus scriptorem extirrisse, qui tam feliciter legum fontes commonstrauerit, quam hic noster sanctissimus senex in eo libello, quem elementa doctrinae ethicae inscripsit, hortatumque fuisse adolescentes, ut nunquam eum de manibus deponerent. Et affirmant viri fide digni, in eadem esse sententia MICHAELEM HOSPITALEM, regni Gallici cancellarium, virum omni genere virtutis et eruditio- nis ornatissimum, verumque, ut ait doctissimus ille TURNEBVS, Galliae pacatorem 7). Paulo immoderatus de eius scriptis iudicat CHRISTOPHORVS PEZELIVS in versibus libro suo, quem inscripsit: *Argumenta et obiectiones de praecipuis articulis doctrinae Christianae cum responsionibus, quae passim extant in scriptis MELANCHTHONIS*, praefixis:

Quisquis amat Christum, non oderit ille PHILIPPVM;

Hunc quoque quisquis amat, librum non oderit istum.

Ex altera vero parte iniquior librorum PHILIPPI censor est PETRVS BAYLIVS, qui e verbis MELCHIORIS ADAMI, MELANCHTHONEM ab amicis in Italia interrogatum, cur tales nugae publicari sineret? respondisse, se commodum iuuentutis in scholis quaerere, et quamvis ipse multa in suis desideret, ac deesse agnoscat, ex ingenii sui tarditate, iniuriis fortunae et aularum quoque debilitati, atque ocii penuria: tamen minus poenitere laborum, si superiorum annorum cogitet inscitiam 8); colligit, illam opinione felicitatis ingenii intumescens sibi persuasisse, fore, ut libri sui placeant, etsi non plenius elaborati et splendide exornati essent 9). Verum haec BAYLII sententia apte refutatur verbis PEVCERI in epistola partis secundae

7) Declamat. tom. VI. 8) in Vitis Theologorum f. 361. 9) Dictionar. Histor. Crit. art. MELANCHTHON.

dae operum MELANCHTHONIS: *Recudimus scripra PHILIPPI MELANCHTHONIS, non autem recudimus vniuersa. Nam et quae ante tricesimum annum scripsit, ipse supprimi a que aboleri voluit, quod iuuenilia essent et inelaborata, et in iis, quae post annum tricesimum ex interuallo saepe reperiuit, delectum adhiberi voluit, non quod aliqua inesset posterioribus dissimilitudo rerum, cum vbique recitet eandem doctrinam verbis paene iisdem, sed quod alia alius maturiora esse iudicaret.* BAYLIUS igitur partim illud, quod modestiae PHILIPPI laudi ducere debuerat, ei vitio vertit, partim autem rem illam, vt ex PEVCERI verbis constat, ex vero non diiudicat. Omnium vero seuerissime de libris MELANCHTHONIS iudicarunt FLACIUS et RATZENBERGERVS, quorum ille MELANCHTHONIS *Repetitionem Augustanae Confessionis* appellat INTERIM SAMARITANVM, hic vero ALCORANVM IO).

§. VII. De moribus PHILIPPI sanctissimis eiusque virtutibus splendidissimis non nihil dicendum est. Habuerunt illae laudatores suos, habuerunt et censores grauissimos. Mansuetudo et lenitas illa MELANCHTHONIS a multis reprehensa, a pluribus laudata, documentum est mirabilis diuinae prouidentiae, quae LVTHERO, medico morborum ecclesiae paulo immitiori vito, leniorem addidit *παρασην* ac mitiorem PHILIPPVM I). De quo mirabili temperamento sapientiae diuinae, dignissimum est, quod obseruetur IOHANNIS MAIORIS epigramma:

Diuisae his operae, sed mens fuit vnica, pauit

Ore LVTHERVS oues, flore MELANCHTHON aper;

D 2

et

IO) apud HORTLEDERVM tom. I. lib. I. cap. 13. num. 35. p. 55. 1)

WIN-HEMIVS Declamat. tom. V. p. 273. Singularem differantiam

edidit IOH. FR. MAYERVS de lenitate PHILIPPI MELANCHTHONIS.

et iudicium SECKENDORFFII, dignum quod aureis consignetur literis: *Interim acceptari debet character ingenii Melanchthoniani, quem ita efformavit, ut integram ei eloquentiae, vis persuasivae, moderationis singularis, insinuationis commodissimae in animos auditorum, humilitatis, mansuetudinis, modestiae laudem tribueret. Sic nempe excusatio auferatur illis, qui cum ERASMO de LVTHERI impetu querebantur, existimantes, lenitate plus profici in reformatione potuisse. Hac enim PHILIPPVS usus est, plus forte satis; et maior ei, cum regibus et principibus, quam LVTHERO conuersatio fuit, nec multo pauciora, quam LVTHERVS scripsit. Si quem igitur LVTHERI impetus a veritate absterruisset, illum PHILIPPI humanitas alligere poterat 2).* Haec igitur virtus, quae in eo summa fuit, ei saepe vno data est, altera saepe in dubitationem adducta. Est illa constantia, quam in PHILIPPO fuisse minimam, vulgo creditur. Sed qui verum et iustum virtutibus PHILIPPI pretium statuunt, eiusque consuetudine et amicitia vsi sunt, vnanimi consensu tradunt, eum, etsi non tumultuatus sit ac vociferatus, in defendenda tamen gloria diuinae maiestatis, et tuenda religionis Christianae veritate fuisse constantissimum. Cum enim in comitiis Augustanis CAMPEGIVS purpuratus pater vociferationibus ac minis institisset, vt cederet PHILIPPVS, clave non errante, ille *Deo, inquit, et causam, et nos committimus; si Deus pro nobis, quis contra nos? Denique quicquid erit, superanda omnis fortuna ferendo est; habemus iam in nostris regionibus tot miserorum parochorum et ministrorum ecclesiarum coniuges et liberos, qui vel quadraginta millium numerum superant, tot animas deserere non possumus; faciemus igitur, quod poterimus, a filio Dei, cuius haec causa est, auxilium petemus, nostro in loco et statione quoscunque labores*

et

2) Commentar. de Lutheranism lib. I. sect. 46. §. CXIII. (c.) f. 186.

et difficultates perferemus, etiam pugnabimus, si necesse erit, et moriemur, si ita Deus voluerit, potius quam ut tot animae a nobis prodantur 3). Ita qui loquitur, et, frementibus licet et crucem minitantibus potentissimis hostibus, ad omne crudelitatis genus exercendum paratis, veritatem testatur, ille sane inconstantiae maculam haud contraxit. Ut vero magnae huius ac praestantissimae virtutis in MELANCHTHONE nostro testem habeamus omni laude maiorem, LVTHERVUM, maiorem enim nescio, excitabo, et quae ille de constantia PHILIPPI iudicavit, et nos iudicare decet. Eius igitur gravissimam sententiam verbis HIERONYMI WELLERI proponam: D. PHILIPPVS dixit, se paratum esse, morte sua concordiam ecclesiarum redimere: quae vox testatur, ipsum ingenti robore animi praeditum fuisse. Iniuste igitur sui aduersarii molliciem animi ei obiecerunt. Multo melius D. LVTHERVVS D. PHILIPPVM peroravit, quam sui aduersarii. Is inter caetera praeconia hanc laudem ipsi tribuit, quod vilis sibi vita fuerit et in publicis, et in priuatis periculis. Quod quidem LVTHERI testimonium magis nos moueat, quam omnes aduersariorum cauillationes 4). Modestiam quidem modestissimi PHILIPPI in dubitationem adducit RATZENBERGERVS, dum perhibet, eum LVTHERVUM superiorem ferre non potuisse, nec aequo animo tulisse contradictiones aliorum de placitis suis, quibus statim assensum praebere, et coecum obsequium praestare debuerint 5). Sed quum ab aliis huic obiectioni satisfactum, eique laus modestiae asserta sit, hoc argumentum dimittam. Reliquas virtutes omnes MELANCHTHONEM eximie ornasse, magna eruditorum omnium ei tam amicorum, quam inimicorum confessione confirmatum est.

§. VIII.

- 3) WINSHEMIVS l. c. p. 280. 4) in libello WELLERI excitato p. 69.
5) in Historia arcana apud ARNOLDVM in der Kirchen- und Ketz-
zer-Historie parte IV. f. 84. 85.

§. VIII. Venio ad criminationes et opprobria bono PHILIPPO nostro facta, quorum multa tam inepta sunt atque absurda, vt tam facile reiiciantur, quam afferuntur, ad quae inprimis réfero ineptam illam criminationem PHILIPPO saepius a WICELIO et COCHLEO obiectam, eum cum suis Turcis prodidisse insulam Rhodum, et Turcicum omnino bellum excitate 1). Quae ei in controuersia Flaciana, opprobrio dantur, ita sunt comparata, vt infitiandum non sit, optandum esse, vt bonus ille PHILIPPVS paruum modestiae, partim vero pacis et concordiae paulo studiosior fuisset, inprimis cum FLACIVS bonam veritatis causam tum quidem tueretur, et vt PHILIPPO, cuius discipulus, vt multi asserunt, nunquam fuerat, et quo antea familiarissime vsus erat, reconciliaretur, saepissimè multis precibus ab eo contenderit, sed frustra. Fateor, in controuersis Flacianis MELANCHTHONEM sui dissimillimum esse, et eius modestiam, mansuetudinem, pacis amorem et studium, alias tantopere celebratum, in illis desiderari. Verum e quidem putarem, bonum PHILIPPVM talia non commissurum fuisse, si consilio sapientissimi Principis Electoris IOHANNIS FRIDERICI, diuini illius martyris Iesu, qui olim apud LVTHERVM de titubatione PHILIPPI conquestus erat 2), et cui admodum suspectus visus, ideoque ab illo publice monitus erat, ne alia profiteretur, quam quae LVTHERVS et ipse hucusque docuerint 3), PHILIPPO, post fata LVTHERI, adiungendi BRENTIVM in Academia et laboribus omnibus collegam, euentus respondisset 4); et nisi tum ineptos et contentiosos clamorosque habuisset discipulos et socios, qui errores quoque et lapsus, qui ab eo non omnino alieni fuerunt, in numerum

dog-

1) IOHANNES MANLIUS in Collectaneis p. 359 2) SECKENDORFFIUS l. c. lib. III §. LX. s. f. 165. 3) idem l. c. §. LXXXVIII. 2. f. 360. 4) RATZENBERGERVS in Historia arcana.

dogmatum religionis rerulerunt. MELANCHTHONI enim vere accidit, quod de summis viris pronunciat QVINTILIANVS: *summi enim sunt, homines tamen, acciditque iis, qui quicquid apud illos repererunt, dicendi legem putant, ut deteriora imitentur, (id enim est facilius,) ac se abunde similes putent, se vitia magnorum consequantur* 5). Existimo quoque, si IOHANNES BRENTIVS adfuisset, et adultores illi discipuli, et sectatores procul ab eo abfuissent, nec MELANCHTHONEM in articulo de sacra coena tam tristi modo titubaturum fuisse. Titubasse largiendum est, at deseruisse eum Lutheranam de sacra coena confessionem, nunquam concedendum 6). Nec tum habituros fuisse crederem Calvinianos, quo tantopere de probabili consensu PHILIPPI cum CALVINO gloriari possent. Quam enim pessime isti abusi fuerint titubatione illa MELANCHTHONIS e maledico THOMAE NAAGEORGII in sanctissimum LVTHERVUM nostrum carmine apparet:

*Quid tu iudicium improbas PHILIPPI?
Pruasque euomis annotationes?
Nec cessas nibili sonare nugas?
Non coelestis eo indicas magistri
temet discipulum esse, sed LVTHERI.*

Qui

- 5) Institut. Orator. lib. X. c. I. vid. HVTTERI Concordia Conc. p. 507. 6) Consulendi sunt hanc in rem gravissimi auctores, qui eam erudite discussissent. *Resutatio Historiae Peucerianae, de sententia PHILIPPI MELANCHTHONIS, de controuersia coenae Domini, a facultate Theologica in Academia Wittebergensi, composita, Wittebergae MDXCVII.* CONRADVS SCHLÜSSELBVRGIVS *Theologiae Calvinistarum* lib. II. art. X. p. 84. HVTTERVVS *in Concordia concorde* p. 333. sequ. LOESCHERVVS *in Historia motuum*, parte II. lib. III. cap. III. p. 25. sequ. CYPRIANVS *im Unterricht von Kirchl. Vereinigung der Protestanten* cap. VII. p. 156.

Qui quum plurima scripserit, per iram
 carnalem, et per aemulationem,
 ne succumbere cerneretur ulli:

Tum de corporis in sacra synaxi

ram praesentia inaniter reali,

quam crassa physicaque sumtione,

doctorum veterum orbitam reliquit

indulgens stomacho suo, ac honori

consultum cupiens. Nec ille dogma

defendit magis absolum, minusque

auditum prius inter orthodoxos:

Praesertim vetus abnegans paparum

commentum, subita super Lyaei,

panis propositique versione,

prolatis modo verbulis quibusdam.

Vt recte negat hoc, ita haud quit unquam

concors illius ullus aemulator,

dirumpat licet ilia atque ventrem,

scripturis, ratione nec probare,

panem ac corpus idem esse vel fuisse

Christi: aut veram aliam sumtione

ullam corporis, aut sacri cruoris,

quam quae fit modo spiritu fideque.

Signum percipiunt boni malique,

sed diuersimode: boni ad salutem,

contra ad perniciem mali. Sed ipsum

signatum capiunt habentque soli,

qui Christum sibi traditum esse credunt,

a culpis per eumque se redemptos.

Si solum tibi cura veritatis,

et pacis studium flagrans inesset,

nec

*nec soli male deditus LVTHERO,
nullo examine, quae edidit probares,
non illum, ex animo ferocienti
scriberem temere atque litigantem,
praeferres animi viro quieti
sedatque MELANCHTHONI PHILIPPO,
permultisque aliis piis bonisque,
qui, nullo stomacho aut ferocitate,
vulgaris neque quaestione laudis,
magni nominis aut redemptioe,
sanctis dogmata tradidere sacra 7).*

En bonos Lutheranorum fratres Calvinianos! En egregios scilicet socios Augustanae Confessionis! Aliud est opprobrium MELANCHTHONI fieri solitum, a subscriptione articulorum Smalcaldicorum repetitum. Iam Cel. HEVMANNVS vulgarem verborum MELANCHTHONIS interpretationem incommodam esse, et a mente PHILIPPI alienam, demonstravit, iisque loco quodam, ex ipsis articulis Smalcaldicis desumpto, mederi studuit 8). Dicam, quid sentiam. Si verba MELANCHTHONIS attente atque accurate considero, eum magnum Dialecticum deprehendo, (huius enim artis laudem ipsi nemo facile denegaverit,) qui, artificio dialectico usus, sententiam suam ingeniose proponit. Non simpliciter, sed sub conditione propositionem profert. Iam vero nemo est, quin intelligat, eam propositionem, in qua inest conditio impossibilis, aequipollere neganti. At talis conditio impossibilis inest in propositione MELANCHTHONIS: *De pontifice autem statuo, si Evangelium admitteret, posse ei - superioritatem in Episcopos - etiam a nobis permitti.* Conditio igitur est: *si Papa Evangelium ad-*

E

mit-

7) apud SCHLÜSSELBURGIVM l. c. lib. II. p. 131. 8) in Hessischen Heber-
opfer part. II. p. 624. sequ.

mitteret. Vt statim intelligatur, conditionem illam esse impossibilem, age, loquendi formulam commutabimus cum aequipollente: *si Papa fieret Lutheranus.* Euangelium enim admittere, et Lutheranum fieri, vere vnum idemque est. Voluit igitur sapientissimus vir, sententiam suam, de qua pontifici eam non intelligentes sibi multum gratulari poterant, ita proponere, vt inepta esse, quae postularer, intelligere posset Papa; Lutheranos quippe a Papa Antilutherano nunquam se regi passuros fore, nisi Papa ipse fiat Lutheranus. At Papam esse et manere velle, et Lutheranum fieri, duae sunt propositiones, quarum alteram tollit altera. Non leuis est macula, quam ei adspargit RATZENBERGERVS, dum perhibet, ipsum haud exigua morte LVTHERI volupratem cepisse, vel ideo, quod nunc superiorem non haberet 9). Verum oratio a PHILIPPO in funere LVTHERI habita, quae dilucide ostendit, quanti illum fecerit, nos ea de re dubitare iubet 10). Et quam vehementer obitum eius doluerit, eius epigramma de morte LVTHERI ostendit:

*Occidit omnigena venerandus laude LVTHERVS,
quem mecum sanus lugeat omnis homo.*

*Nunc luctumque suum lacrymoso carmine prodar,
hoc etenim orbatos flere, dolere decet 11).*

Quid? quod, vndecim annis ab obitu LVTHERI elapsis, eius adhuc fuerit reuerentissimus. Quum enim MDLVII. postremum cum pontificiis Wormatae iniisset colloquium, ibi memoriam redeuntis in fastis natalis LVTHERI carmine celebrauit 12), quod illustri est documento, vel cineres LVTHERI MELANCHTHONI venerabiles fuisse. Si MELANCHTHONI obiicitur,

9) in Historia arcana. 10) extat Declamat. tom. III. p. 19. 11) Epigr. lib. II. p. 102. 12) extat Epigr. lib. II. p. 99.

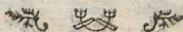
tur, quod interfuerit nuptiis secundis Landgrauui Hassiaci PHILIPPI 13), easque (id, quod tamen a veritate abhorret, probauerit; vellem vt pontificii antea duos scrupulos mihi eximerent, quam certamen de indulgentia PHILIPPI inirent. Primum, quod me vrget, est, num pontifices, fallere et falli scilicet nescii, olim recte et iure permisérunt non digamiam, sed polygamiam? At hanc permisérunt, et quidem Iudaeis 14). Alterum autem, verumne sit? quod sapientissimus Imperator MAXIMILIANVS de pontificibus dixit: *Papa egregie noxauit, ipse concessit nobis tantum vnā uxorem, et ipse habet tot, quot vult. Putat autem, licere sibi omne, quod libet, quia omnia iura habuit in scrinio sui pectoris* 15). Postremo denique loco, inepta censura GODOFREDI ARNOLDI de MELANCHTHONIS studio et amore HOMERI excutienda est 16). In primis eum male habet, quod vel moribundus studiosis auctor suasorque fuerit, ne HOMERVM e manibus deponerent. Miror, eum non aegre tulisse, MELANCHTHONEM optasse, vt HOMERVS Christum cecinisset:

*Ciuilis vitae normam viditque docetque,
quanquam oculis senior captus HOMERVS erat.*

E 2

Ab

- 13) SECKENDORFFIUS l. c. lib. III. §. LXXIX. Addit. III. h. f. 278 14) SELDENI *uxor Ebraica* p. 51. edit. Erf. Conf. COLOMESII Opera a I. A. FABRICIO edita p. 288. et p. 808. 15) IOH. MANLIUS in *Collectaneis* p. 318. Adde aliud exemplum p. 376. 16) in *der K. u. K. Historie* part. II lib. XVI. f. 106. Adde contra ARNOLDVM WINHEMIVM *Declamat. rom. V.* p. 289. *ultimus autem actus testis est certissimus, de tota eius superiore vita, animo et consiliis omnibus, atque ostendit, quod nihil vnquam spectauerit, aut quaesuerit aliud, quam gloriam Christi, et ecclesiae salutem. Tempus enim et hora mortis non fert hypocrisim.*

*Ab vrinam bae musae canerent non numina falsa,
vnum sed patrem, maxime Christe, tuum! 17).*

Sed, praeter *ἀμυστον* ARNOLDVM, neminem fore existimauerim, qui reprehendat in MELANCHTHONE studium eruditionis Home-rica. Eodem certe iure reprehenderit in PAVLO, quod vsus sit testimonio et auctoritate veterum poëtarum. At infelicis esse ingenii arbitror, literas a cultore et studioso veritatis diuinæ alienas esse velle. Quod igitur satis inepte vitio vertit MELANCHTHONI, quo infinite minor est, ARNOLDVS, id summae laudi eruditissimus quisque ei facile duxerit.

§. IX. Antequam de morte et funere MELANCHTHONIS dicam, quaedam de eo scitu haud iniucunda afferam. BAYLIVS de eo obseruat, illum subinde sub fictis nominibus latere voluisse, sed, praeter vnum eiusmodi nomen DIDYMI FAVENTINI, affert nullum, nec illum librum, qui eo nomine insignitus est, oculis vsurpasse videtur; prouocat enim ad compendium huius libri, quod extat apud SECKENDORFFIVM, et, si finem libri vidisset, facile auctorem, sine aliorum testimonio, detegere potuisset. Titulus libri est: DIDYMI FAVENTINI *aduersus* THOMAM PLACENTINVM *pro* MARTINO *Theologo oratio*. In ea tum opinione erat MELANCHTHON, EMSERVVM latere sub personato isto PLACENTINI nomine 1), ideoque sub finem haec addidit:
In personarum Italogermanum bircum:

ΕΜπιχθέντα κερῶν μεγάλα κείοιο, ἀράξεις
ΣΕΙΡαις πολυπλόκοις, ᾧ τράγε νῦν σὰ κέρα,
ἐχειδιάζετο Φίλιππος ὁ ΜΕΛΛΙΧΘΩΝ.

AN. M. D. XXI.

Quod

17) 17) Epigr. lib. II. p. III. 1) SECKEND. lib. I. sect. 27. §. LXX. b. f. 108.

Quod igitur initio libri celauerat, in fine manifestauit nomen suum. De fictitio nomine FRANCISCI BYRGARDI aliisque, sub quibus subinde latuit, vbi locus fert, agit MYLIVS in Chronologia scriptorum eius. Sed haud raro PHILIPPVS sua scripta aliorum eruditorum nominibus insigniuit. Taceo, eum inuenem adhuc in Academia Heidelbergensi orationes a senioribus Professoribus recitandas conscripsisse, quod idem fecit in Academia Wittebergensi ad obitum vsque; taceo quoque, eum scriptorum publicorum Academiae Wittebergensis, fatentibus ipsis Professoribus Wittebergensibus tomo IV. scriptorem et auctorem praecipuum fuisse, vt de libris modo dicam, quos praenotatis aliorum eruditorum nominibus emisit. Sunt illi *Chronicon* CARIONIS 2), *IUSTI MENII liber de defensione concessa humano generi iure naturae* 3), *Praefationes in V. et N. Testamentum nomine LUTHERI editae* 4), et *Commentarii IACOBI MILICHI in secundum librum PLINII maximam partem* 5). Ad amoenitates PHILIPPI literarias pertinent eius responsiones ex tempore prolatae, admodum acutae atque ingeniosae, in quibus magna eius fuit ingenii felicitas. Ego paucas afferam. Quum aliquando de transubstantiatione disputaret cum Theologo gente Italo, quam ad Atheismum pronam esse vetus est opinio, ille vero transubstantiationem vrgeret, PHILIPPVS, *vos Itali, inquit, vultis disputare, Deum seu Christum esse in Eucharistia, quem non creditis esse in coelo* 6). In comitiis Augustanis ECCIVS sacerdotium a patre purpurato CAMPEGIO petierat, sed repulsam ferens, ira exandescens *venit ad PHILIPPVM MELANCHTHONEM, aliosque Lutheranae simul forte congre-*

E 3

ga-

2) MYLIVS l. c. p. 32. 3) idem p. 76. et RATZENBERGERVS l. c. apud ARNOLDVM parte IV. p. 89. 4) MYLIVS l. c. p. 28. 5) idem l. c. p. 46. 6) MELCH. ADAMVS in *Vitis Theologorum* f. 358. vbi et alia quaedam addit.

gatos, et conquestus apud ipsos de tanta contumelia, tandem adiecit: Quid vos mihi dabitur, ut deseram illos nebulones et vestras partes sequar ac defendam? Ad quae PHILIPPVS: Si causa nostra est vera, cur non sponte tueris veritatem? Ipse vero videns, se suo testimonio esse conuictum, obmutuit, atque ab ipsis recessit 7). Placidissimum et mitissimum virum bis in summum vitae discrimen adductum esse, memoriae proditum est. Prioris periculi historiam ipse exponit: *Mibi aliquando diuertendum forte fuit in quidam oppido papistico, ubi quoque hospitio erat exceptus sacerdos quidam papisticus, cum certo numero satellitum. Aderat autem vna comes a KHONIGSTEIN, et alius quidam vir eruditus, qui a mea parte erat. Tum inter coenandum mihi vnum atque alterum verbum excidit ex HOMERI Odyssæa, quam forte in manibus habebam. Ibi statim satellites coeperunt suspicari, nos esse Lutheranos, et vitæ nostræ insidiabantur: et nisi comes a KHONIGSTEIN mandasset hospiti, ut nos occultaret in inferiore parte aedium, prope puteum per noctem, et summo mane nos dimitteret, certe actum fuisset de nobis. Sic nusquam non odium veteris serpentis aduersus Christianos, et e contra Dei clementissima defensio erga suos apparet 8). Posterius periculum nostro imminuit a Polono studio die III. Iunii MDLV. in platea, nocte post horam decimam. Quum enim accessisset PHILIPPVS, ut hortaretur in platea tumultuantes, ut tumultuari desinerent, a Polono petrus est gladio, sed PHILIPPVS, multis ictibus venabulo exceptis, vi repressa, Dei beneficio incolumis euasit, Polonus vero sicarius ad octennium ex Academia proscriptus est 9). Multa refert MANLIUS de rebus ad historiam comitiorum Augustanorum pertinentibus. Verum quo hospitio ibi et quibus-*

7) MANLIUS in *Collectaneis* p. 373. 8) apud MANLIUM p. 27. 9) Scriptorum publicorum Acad. Witteb. tom. III.

cum vsus sit, nec apud illum, nec apud alium quendam re-
perio. Sed IUSTVS IONAS, in Bibliis Bombergianis MDXVIII.
impressis, de hospitio eo quaedam memoratu haud indigna
sua manu annotauit, quae, prout ibi leguntur, propter ἀνέκδοτον
de fide Bombergiana transcribam: DANIEL BOMBERGA, Anno
MDXXX. vidi hunc Danielem Augustae in comitiis, et in pran-
dio ac coena fuimus cum eo D. PHILIPPVS, SPALATINVS, et ego.
Vsque ad Iudaismum valde iudicabat, siquidem aspernator sa-
nae doctrinae, bat in die zweymal hundert tausend Gulden ge-
wandt uff hebräisch Bücher trucken in Venedigk. Erat egre-
gius insigni statura vir, dignus, qui cognosceret Χριστὸν τὸν αἰνα-
δωδὸν Θεόν. Et alia pagina: Cum DANIELE BOMBERGA, qui
haec Hebraea Biblia impressit, Augustae anno MDXXX. in co-
mitiis in domo ANDREAE REMEN fui in prandio cum D. PHI-
LIPPO MELANCHTHONE et D. SPALATINO, eine lange schwarze ebr-
liche Person. De imagine gypsea MELANCHTHONIS ad fini-
stram cathedrae LUTHERI suspenfa, et a LEONHARDO HVTE-
RO in feruore, vt aiunt, disputandi deiecta, fracta et pedi-
bus conculcata, nihil addam.

§. X. Superfunt pauca de morte et funere MELANCHTHO-
NIS afferenda. Ille die XII. Aprilis die Veneris, ante Paschatos
festum, MDLX. postremam habuit in verba Iesaiæ LIII.
Quis credit sermoni nostro etc. lectionem, quum feбри iam ante
quinque dies oppressus esset. Mortis horam imminere sibi
praesenserat. 1). Quum morbo conficeretur, nihil ipsi magis
curae cordique fuit, quam salus ecclesiae; dixit enim pri-
die quam moreretur: *non morbo moueor, neque vlla est solli-*

1) WINSHEMIVS Declamat. tom. V. p. 289.

*citudo, quae animum meum angit, aut perturbat; una cura est, una sollicitudo, ut ecclesiae sint in Christo concordēs. Multi in articulo mortis affuerunt Professores, inter quos PAVLVS EBERVS fuit. Hic recitavit verba Iohannis: Dedit eis potestatem, ut filii Dei fiant, qui credunt in nomen eius. Ad quae PHILIPPVS, sublatis oculis et manibus, dixit: Hoc dictum animo meo semper obuersatur. Postrema eius vox fuit, quam, donec spirare potuit, saepius repetiit: Deus miserere mei, per Christum filium tuum 2)! Tandem septimo paroxysmo febris correptus, paulatim impedita spiratione, similis inchoaturo somnum profundiorē placide obdormiuit, integris vsque ad extremum sensibus, et mente rectissime sibi constante 3). Quum, sine sensu mortis, spirare desiisset, quasi obsoptus iacuit, neque vlla in facie apparuit deformatio, aut lineamentorum mutatio, sicut in morte fieri solet 4). Fuit ei hora fatalis septima vespertina die XIX. Aprilis die Veneris, post Pascha MDLX. Exuviae repositae sunt in sandapila plumbea. Funus vero deductum est Dominica Quasimodogeniti ab aedibus PHILIPPI, in templum parochiale, indeque, audito sermone sacro D. PAVLI EBERI, in templum arcis, ibique, habita a VITO WINSHEMIO oratione funebri, prope tumulum LVTHERI conditus est. Addam ea, quae et Academia et Ordo Theologorum in Albis suis de morte PHILIPPI memoriae prodiderunt. In Albo Academiae haec de morte nostri leguntur: *Extinctus est placidissime inter assiduas preces, et assiduos gemitus in complexu suorum, febre, quae quatuordecim dies tenuit, die decimo nono mensis Aprilis, paulo ante septimam noctis, cum febris primo eum corripisset die eius mensis septimo. Exuvias certissima et**

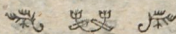
2) idem l. c. p. 290. 3) Scriptorum publ. Acad. Witteb. tom. IV. O. 4. 4) WINSHEMIUS l. c. p. 290.

firmissima spe futurae resurrectionis inclusas sandapilae plumbeae Academia sepeliuit in templo arcis, soluens patri, patrono, praeceptorum, et rectori fidelissimo et carissimo, et de ecclesiis et scholis vniuersis, instauratione optimorum studiorum, et doctrinae coelestis explicatione, et propagatione praeclarissime merito, pietatis et gratitudinis officium postremum. Theologi vero haec in memoriam obitus PHILIPPI in albo ordinis sui scripserunt: Eodem anno 1560. die 19. April. quae erat feria iuxta post Pascha, reuerendus et clarissimus vir, omni omnium praeconio et laude maior, et de studiis vniuersis, ecclesia, et hac Academia, et plurimis sigillatim optime meritis PH. M. post septimum paroxysmum tertianae febris, obdormiscenti, quam morienti similiar, circa horam vespertinam septimam obiens, sanctam animam Christo redemptori suo commendauit, luctum ineffabilem toti coetui docentium, et discipulorum, et ciuium post se relinquens, cuius exuiuae die dominica sequenti, quae in albis nominatur vulgo Quasimodogeniti, delatae primum in templum parochiale, et inde, post funebrem concionem habitam a Pastore D. PAVLO EBERO, in arcis templum perlatae, terrae mandatae sunt non procul a LUTHERI sepulchro. Quem tanti viri obitum quam tristissimum bonis omnibus et luctuosissimum esse probe intelligeret sapientissimus Saxonum Princeps Elector AVGVSTVS, ad consolandam Academiam, obitu summi illius viri omnium maxime afflictam, duos interpretes clementissimae voluntatis suae Wittebergam misit, ERASMV M a KONRITZ, et LAVRENTIV M LINDEMANNV M J. U. Doctorem, quae res Academiae significata est oratione a GEORGIO MAIORE habita 5). Lectiones PHILIPPI, post obitum eius, quatuor Professores continuauerunt. VITVS ORTELIVS quatuor lectiones ab eo inceptas,

F

Dia-

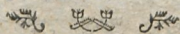
5) extat Declamat. tom. V. p. 292.

*Dialecticam, EVRIPIDEM, linguae Graecae collegium, et Acta Apostolorum, PAVLVS EBERVS duas lectiones, Enarrationem Epistolae ad Romanos, et lectionem matutinam diebus Dominicis, CASPAR PEVCERVS vnam lectionem in Chronicon PHILIPPI, et PETRVS VINCENTIVS vnam lectionem in Ethicam, abfoluendas in se susceperunt 6). En senem, tot laboribus et annis confectum, octo Collegia legentem! Hic profecto meruit Elogium virtutum ac laudum, quas orbis non cepit, quid mirum? laminae aereae spatium illud non admisisse: PHILIPPO MELANCHTHONI *sacrarum literarum solertiss. et fideliss. explicatori, veritatis coelestis patrono et propugnatori inprimis strenuo, Opt. disciplinarum et artium cum instauratori, tum conseruatori: qui omnem doctrinam quasi vagam ac dissipatam collegit, et ad certam rationem reuocauit: viro pietate, studio purae castaeque religionis, sapientia, virtute, humanitate, benignitate erga omnes praestanti, feliciter et sancte in terris mortuo XIII. Cal. Maii. C. V. Ann. LXIII. M. II. D. II. H. I. Academ. Witteberg. cui ille rotis ann. XLII. operam nauasset H. M. P. C. 7)**

Cuius inscriptionis elegantissimae sententiae VI. iuuenibus ornatissimis, diligentiae et pietatis laude florentibus, argu-

- 6) Script. publ. A. W. tom. IV. 7) Extat hoc epitaphium apud CAMERARIVM p. 420. et in Scriptis publicis A. W. tom IV. O. 7. Narrationi de obitu MELANCHTHONIS BVCHOLZERS in *Indice Chronologico* p. 656. haec subiecit: *Estque annus hic a Confessione Augustana, quam ille scripsit, 30. a morte LVTHERI 14. Natalis LVTHERI et PHILIPPI distant ann. 14. Vtriusque etiam obitus totidem annis distat. Et sicut ab initio disputationum LVTHERI contra scholasticos usque ad obitum eius intercesserunt ann. 30. ita ab anno 1530. quo PHILIPPVS scripsit Augustanam Confessionem, ad obitum PHILIPPI sunt anni 30.*

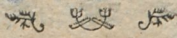
gumentum praebebunt, celeberrimum vniuersae Germaniae praeceptorem cras, ipso die, qui ante ducentos annos illi fatalis fuit, ab hora IX. matutina, decentissimis laudibus ornandi. Orationibus enim celebrabitur a

- I. CAROLO THEOPHILO HAVPTMANNO *Lübbenauia Lusatia*, PHILIPPVS MELANCHTHON sacrarum literarum solertissimus et fidelissimus explicator,
- II. BALTHASARE GOTTLOB HENNIGIO *Beucha Misnico*, PHIL. MELANCHTHON veritatis coelestis patronus et propugnator inprimis strenuus,
- III. CASPARO GODOFREDO FÜLLKRÜSSIO *Grimma Misnico*, PHIL. MELANCHTHON optimus disciplinarum et artium cum instaurator, tum conseruator,
- IV. FRIDERICO CHRISTIANO GÜNTHERO *Leulitz Misnico*, PHIL. MELANCHTHON, qui omnem doctrinam quasi vagam ac dissipatam collegit et ad certam rationem reuocauit,
- V. SALOMONE FRIDERICO SCHLETTERO *Leisniga Misnico*, PHIL. MELANCHTHON vir pietate, studio purae castaeque religionis, sapientia, virtute, humanitate, benignitate erga omnes praestans,
- VI. CAROLO WILHELMO a CARLOWITZ, *Equite Misnico*, PHIL. MELANCHTHON feliciter et sancte in terris mortuus

Ad

Pg 6421 BA

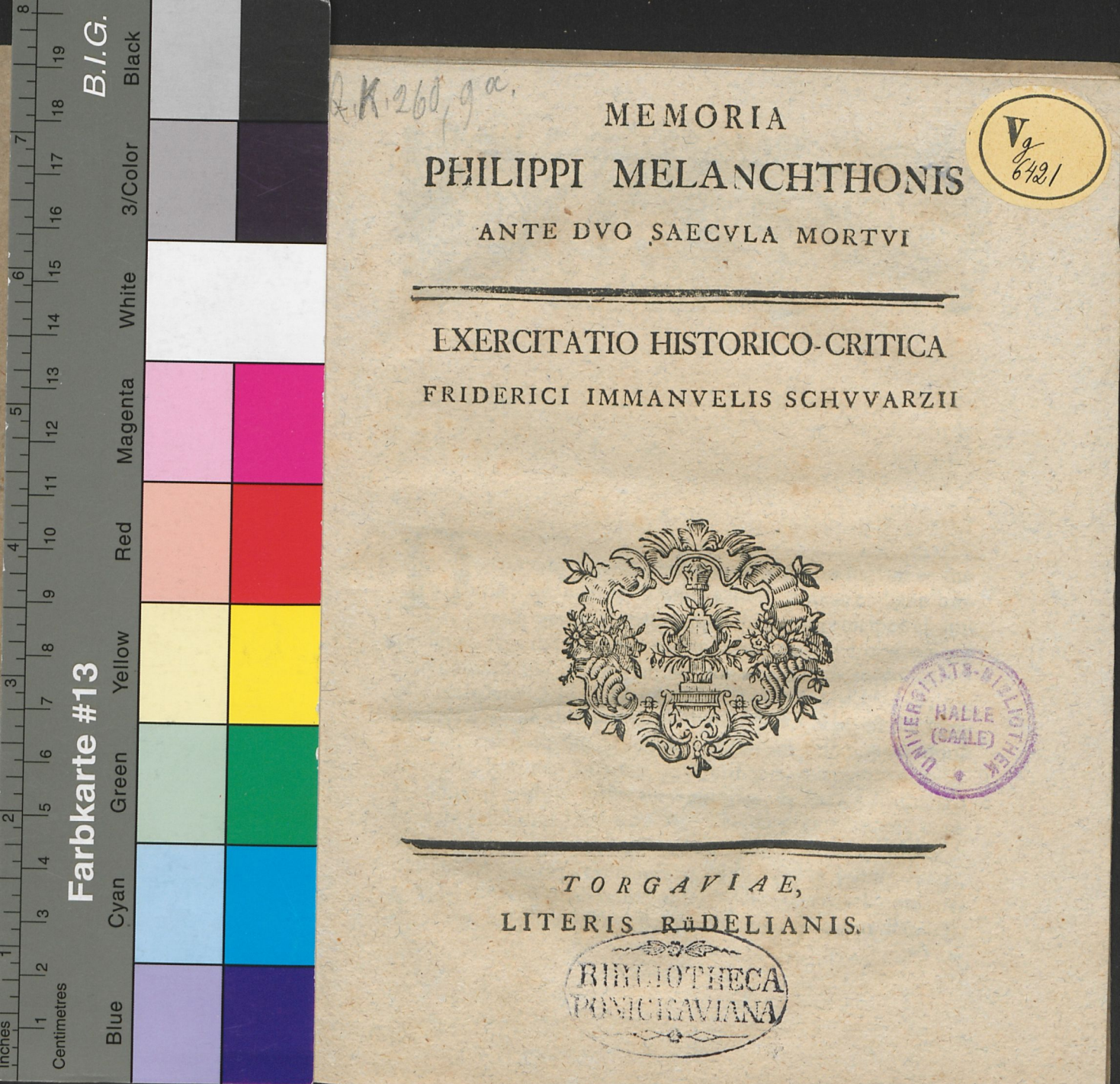
Ad quos beneuole audiendos, vt conueniant viri, eruditionis
laude ac munerum dignitate maxime conspicui clarissimique,
humanissime rogo P. P. in ill. schola prouinciali Grim-
mensi, die XXIX. Aprilis, A. R. S. H. MDCCLX.

X2502218

R.K. 260, 9^a.

MEMORIA
PHILIPPI MELANCHTHONIS
ANTE DVO SAECVLA MORTVI

Vg
6421

EXERCITATIO HISTORICO-CRITICA
FRIDERICI IMMANVELIS SCHVVARZII

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK
HALLE
(SAALE)

TORGAVIAE,
LITERIS RADELIANIS.

BIBLIOTHECA
POMERANICA